

Božena Vergnerová-Ryšánová **20.11.1920 - 26.9.1989**

Malá *Boženka Ryšánová* se narodila v sobotu 20. listopadu 1920 nečekaně rychle mamince *Boženě* v bytě mladých manželů v severním konci domu čp. 27 ve Zbýšově, kde byla umístěna pošta a byt poštmistrové. Rodiče *Boženky*, tatínek *Alois Ryšán* (7.4.1887-10.12.1972) byl ve Zbýšově učitelem, později (od 1.6.1926) řídícím učitelem, a maminka *Božena Ryšánová*, rozená *Čenská* (11.3.1884-9.9.1959), první zbýšovskou poštmistrovou. *Boženka* prožila šťastné dětství na zahrádce a dvorku domu čp. 27 a od 7 let již v nově postavené vilce čp. 33 ve Zbýšově (1927). Do základní školy chodila ve Zbýšově, ale od 4. třídy musela jezdit do Čáslavi na měšťanku a tam od 6. třídy přestoupila na čáslavské reálné gymnázium. Do Čáslavi jezdila autobusem s odjezdem v 5.30 ze Zbýšova a vracela se odpoledne vlakem do Vlkanče a pěšky do Zbýšova. Autobus tehdy jezdil pomalu a měl časté poruchy. Stalo se tak jednou v zimě, že *Boženka* přišla za vánice až od Krchleb. Od 12 let (1932) cvičila v *Sokole*, který měl sídlo v Opatovicích, a stala se cvičitelkou mladších žáků. V létě 1938 cvičila jako starší dorostenka na *10. Vsesokolském sletu* v Praze na Strahovském stadionu. V létě 1939 po značných problémech s chováním a prospěchem na reálném gymnáziu v Čáslavi maturovala a zapsala se ke studiu filosofické fakulty UK v Praze. Uzavření vysokých škol nacisty 17.11.1939 ovšem záhy ukončilo její studia. Pokoušela se potom dostat do kurzu *Hospodářské školy* v Kutné Hoře, ale i ten byl ke konci roku 1939 také zrušen. Tehdy odjela do Prahy a od září 1940 do června 1941 studovala *Státní knihovnickou školu*. O prázdninách a po skončení školy praktikovala v *Městské knihovně* v Čáslavi.

Zde se seznámila se svojí celoživotní přítelkyní *Věrou Kučerovou-Radovou*, řečenou *Babka*. Spojily je prožité hrůzy ve válečném létě 1941. Tehdy, počátkem června, přivezla *Božena* z čáslavské knihovny náhle do Zbýšova domů psací stroj, aby ho tatínek *Alois* někde rychle ukryl, protože se na něm psaly protinacistické letáky. Tatínek *Alois Ryšán* ho zabalil do pytlůviny a ukryl v dlouhé kůlně na lodě, stojící na zaháňce, která dnes již neexistuje, a o místě úkrytu řekl dceři *Boženě*. Zanedlouho, v slunném pátku 20. 6. 1941 přijelo do Zbýšova k *Ryšánovým* gestapo. Byli to dva tajní, starší mluvil česky, druhý jen německy a ihned žádali vydání psacího stroje. V jejich autě totiž seděla zkroušená knihovnice *Věra Radová*, která se již k ukrytí toho stroje přiznala. Tatínek *Alois* prohlásil, že o stroji nic neví, snad kamarádka *Věry*, dcera *Božena*. Telefonicky z četnické stanice (Zbýšov čp. 5) vyzvali v čáslavské knihovně *Boženu*, aby řekla pravdu, kde je ukrytý stroj, ale ta o zatčení *Věry* nevěděla a tak zapírala. Až když jí *Věra* do telefonu řekla, že se přiznala, označila místo úkrytu stroje. Gestapáci potom s tátou *Ryšánem* psací stroj „objevili“ v kůlně a poté s tím psacím strojem a *Věrou* odjeli. Všichni se strachovali, jak to dopadne. Vždyť i za menší prohřešky byli lidé v té době odvezeni do vězení, koncentračního tábora nebo i popraveni. Nestalo se však vůbec nic...

Zanedlouho byli potrestáni jen *Věra Radová*, která byla odsouzena k 30 měsícům (2,5 roku) káznice (byla vězněna v ženské věznici v Opavě) a její snoubenec, *JUDr. Jan Kučera*, který byl potrestán 8 lety vězení. Ten se dostal do sírových dolů v Polsku, kde si poškodil zdraví. Po skončení války se počátkem června 1945 oba snoubenci šťastně shledali a konečně se vzali¹. Když v červnu 1945 přišel na četnickou stanici ve Zbýšově dotaz, jak se choval při vyšetřování toho případu gestapák *Vácha* z kolínského gestapa (to byl ten starší, který mluvil česky), musel táta *Ryšán* po pravdě uvést, že jednal slušně a že je tehdy mohl na místě zatknout, ale nezatkl je a případ neměl pro rodinu *Ryšánovu* žádné následky².

Po těchto dramatických událostech odešla *Božena Ryšánová* do Prahy, kde hledala zaměstnání – místo knihovnice ale nebylo ani v Čáslavi, ani v Praze. Našla s pomocí přítelkyň ubytování v *Ženských domovech* v Praze 5-Smíchov. Prvním jejím zaměstnáním bylo místo úřednice v *Okresní nemocenské pojišťovně* v Praze 3-Žižkov, potom v *Ústřední sociální pojišťovně* v Praze 5-Smíchov. Podle jejího vyprávění, aby ji během války v průběhu pracovní doby nějak zaměstnali, vysypali jí každý pracovní den na stůl krabici s kartotéčnými lístky a jejím úkolem bylo ty kartotéční lístky podle abecedy znovu do krabic složit a potom je odnášet do kotelny ke spálení. Byly to kartotéční lístky před mnoha lety zemřelých osob, které se po uplynutí zákonné doby uchovávání tímto způsobem skartovaly. V této neradostné činnosti setrvala až do r. 1944, kdy se stala pěstounkou v dětských školních družinách na různých místech Prahy. V průběhu květnové revoluce v Praze (5.-9.5.1945) se stala spojkou předsedy revolučního národního výboru na pražských Vinohradech, který se jmenoval *Hlas*. V těch revolučních dnech se také stala členkou KSČ.

Po květnové revoluci a vstupu do KSČ pracovala od června 1945 v ředitelství vydavatelství *Rudé právo* jako sekretářka ZO KSČ. Zde se seznámila s další celoživotní kamarádkou, *Viktorii Procházkovou*, později provdanou *Zubrovou*, všeobecně přezdívanou *Vika*. Od ledna 1947 získala zaměstnání jako sekretářka ZO KSČ v nakladatelství *Svoboda*, dceřině organizaci *Rudého práva*. Závodní organizace KSČ ji tehdy poslala od ledna 1948 na šestiměsíční internátní školení v *Ústřední škole KSČ* v Doksech. Po jeho ukončení, v červnu 1947, se stala pracovnící sekretariátu ÚV KSČ, oddělení *propagace*³. Později přešla do *školské komise* ÚV KSČ. Plánovala a vedla krátkodobé kurzy a přednášela na stranických školeních, pořádaných pro mladé členy KSČ, také pro členy ROH a ČSM. V oddělení *propagace* ÚV KSČ se v červnových dnech roku 1947

¹ *Věra Kučerová-Radová* (*1918) přežila svého muže asi o 20 let. Žili v Brně.

² *Jan Vácha (Wacha)* byl sudetský Němec a za první republiky byl četníkem. Nejspíše hlášení o *Ryšánových* zničil a podle poválečných novinových zpráv i další hlášení, čímž zachránil životy Čechů a uchránil řadu lidí před vězněním nebo smrtí. Sám se tím nepochybně vystavoval značnému nebezpečí. Podle nezaručených zpráv nakonec nebyl *Vácha* vůbec souzen a odešel spolu s ostatními odsunutými Němci do Německa. Budiž světlá jeho památka!

³ Oddělení mělo oficiální název *Agitace a propagace*, zkrácený obecně na „*Agitprop*“. Jeho vedoucím byl tajemník *Lumír Čivrný* (1946–7), poté tajemník *Arnošt Kolman* (1947–48).

poprvé seznámila se *Zdeňkem Vergnerem*, když tehdy odešel ze stavební fakulty ČVUT. Ještě letní dovolenou ve Zbýšově *Božena* strávila sama a o *Zdeňkovi* rodičům ani muk. V následující zimě 1947/48 se *Božena* se *Zdeňkem* do sebe osudově zamilovali. *Zdeňk* dostal počátkem roku 1948 od ÚV KSČ byt, lépe řečeno garsoniéro, v *Praze 7-Letná, Heřmanova 33*. Tam se *Božena* z *Ženských domovů* přestěhovala. V tom malém bytečku se *Zdeňkem* prožili v té době krásné měsíce lásky. Jejím výsledkem bylo otěhotnění *Boženy* někdy koncem září až počátkem října 1948, o němž však v prvních týdnech neměli ani tušení.

Protože ÚV KSČ vysílalo *Zdeňka* od listopadu 1948 na pětileté studium ekonomie do Moskvy, naléhala *Božena* na uzavření manželství. Svatba proběhla v úterý 19.10.1948 na *Staroměstské radnici* v Praze. Zúčastnili se jí jen oba snoubenci a dvojice svědků, z nichž jednoho neznám a druhým byl *Dominik Ledvinka* (kamarád *Boženy*). Druhý den po svatbě oba novomanželé přijeli do Zbýšova, kde *Božena* poprvé rodičům, *Aloisovi* a *Boženě Ryšánovým*, představila *Zdeňka*, o němž do té doby neměli ani tušení. Brzy po svatbě odjel *Zdeňk* s přítelem *Vaškem Kvěšem* do Moskvy studovat v *Ekonomickém institutu ekonomii*.

Od té svatby jezdila *Božena* častěji na návštěvu rodičů do Zbýšova a velmi záhy se také ukázalo, že otěhotněla. Ještě zjara před porodem byla na *Sjezdu československých spisovatelů* na zámku v Dobříši. Jak se traduje, předčasně jako asi sedmiměsíční jsem se narodil matce *Boženě* v slunné neděli 1.5.1949 kolem 14.00 hodin v *Ústavu pro matku a dítě* v Londýnské ulici 12, v Praze 12, dnes v Praze 2. Jak vyprávěla, přihodilo se to náhle a náhodou. *Božena* v tu neděli ráno ještě chtěla jít na seřadiště podívat se na své kolegy a přítelkyně v prvomájovém průvodu a jít průvodem s nimi. Asi se ale před tím přesprávil pohybovala, takže se jí v neděli ráno náhle dostavil pocit, že její chvilka nastává – odteklo jí trochu plodové vody. Kamarádka *Vika*, která se pro ni ráno doma zastavila, hned zorganizovala její odvoz sanitkou do porodnice, kterou znala a kde telefonicky ověřila, že ji přijmou. Zde, v nevelké porodnici v Londýnské ulici na pražských Vinohradech, ji tedy hned dopoledne přijali a za pár hodin jsem byl na světě. Měřil jsem po narození 37 cm a vážil jen 2,95 kg. Matku *Boženu* navštívila již v porodnici po průvodu kamarádka *Vika*, přinesla jí nějaké potřebné věci a pomáhala jí v začátcích péče o mně. V porodnici jsme strávili dva týdny, dokud jsem trochu nezesílel a pominula moje novorozenecká žloutenka. První dva měsíce života jsem prožil s matkou v garsoniére v Heřmanově ulici, obletován a obdivován také jejími přítelkyněmi. Až na prázdniny, koncem června 1949, jsem s matkou přijel do Zbýšova a po návratu z Moskvy na prázdniny tam přijel také táta *Zdeňk*. Jako tříměsíční nemluvně jsem asi přecházel z náruče do náruče – *Boženy*, *Zdeňka*, babičky *Boženy*, dědy *Aloise*, *Marie Bartůňkové* a jistě i dalších. Po dvou měsících prázdnin ve Zbýšově si mě *Božena* opět odvezla do pražského bytu v Heřmanově ulici.

Potom si mě vozila v kočárku a nosila do práce na ÚV KSČ nebo mě hlídala nějaká její kamarádka. V říjnu 1949 navštívil děda *Ryšán* Prahu – jistě i mě s matkou *Boženou* v té garsoniére. Také se při společné procházce s kočárkem konečně seznámil s rodiči *Zdeňka – Zdeňkou* a *Ing. Vojtěchem Vergnerovými*. Při příští návštěvě Zbýšova, o Vánocích 1949, jsem již zůstal ve Zbýšově natrvalo. *Božena* očekávala v dubnu narození dalšího dítěte a tak odjela po Vánocích asi uprostřed těhotenství do Prahy sama.

Narození dalšího dítěte již bylo předem naplánované. *Božena* odešla dva dny před termínem porodu, v úterý 25.4.1950, do *Ústavu pro matku a dítě* v Praze 15-Podolí, Rašínovo nábřeží 157, dnes Praha 4. Zde se jí ve čtvrtek 27. dubna 1950 asi v 10 hodin dopoledne narodil druhý syn *Jiří*. Nebyl o mnoho větší než já, pětiměsíční, měřil 42 cm a vážil 3,2 kg. Také po narození *Jiříčka* zůstala s ním asi 2 měsíce v Praze, v garsoniére v Heřmanově ulici, a teprve koncem června, o prázdninách 1950, ho přivezla do Zbýšova. Tehdy se malý *Jirka* setkal se všemi jako před rokem já a navíc se mnou, svým o rok starším bratrem. Já jsem již tehdy samostatně běhal a trochu mluvil. Po prázdninách se *Božena* opět vrátila s tehdy pětiměsíčním *Jirkou* do Prahy a hned potom spolu s ním odjela jako vedoucí šestiměsíčního stranického školení středně technických kádrů do školicího střediska v Litoměřicích. Tam s kojencem *Jirkou* strávila celou zimu a v dubnu 1951 se vrátila do Prahy. To dobrodružství mělo negativní vliv na zdraví obou, takže až do prázdnin 1951 zůstala potom s malým *Jiříčkem* doma. Letní měsíce opět trávila ve Zbýšově společně se mnou a *Jiříčkem* i s tátou *Zdeňkem*, který přijel na prázdniny z Moskvy. Vzhledem k náročnosti péče o často churavějšího *Jirku* a velkému pracovnímu nasazení musela ze sekretariátu ÚV KSČ odejít a od 1.11.1951 našla zaměstnání v generálním ředitelství tiskáren - *Československé závody polygrafické* n.p. v Praze. Zakládala tam mimo jiné také vědeckou knihovnu. Malý *Jiříček* se vyvíjel pomaleji než já a byl velmi slaboučký. Také matka *Božena* měla zdravotní potíže, větší než po mém narození, proto s námi oběma strávila dlouhé období od prázdnin 1951 přes celou zimu a následující jaro až do dalších prázdnin 1952 ve Zbýšově. V té době externě pracovala jako dopisovatelka *Pionýrských novin*, které vydávalo nakladatelství *Rudé právo*.

Zdeněk se v červnu 1952 vrátil po složení všech zkoušek definitivně z Moskvy zpět do Prahy a po prázdninách nastupoval do *Státního úřadu plánovacího* v Praze. *Božena* na něj naléhala, aby s nástupem do nového zaměstnání získal nový větší byt. Odjeli jsme po prázdninách všichni tři ze Zbýšova do Prahy, do té garsoniéry v Heřmanově ulici. Mě tam dokonce matka začala vodit do mateřské školy, ale zanedlouho si mě děda *Ryšán* pohublého a skleslého zase odvezl do Zbýšova. Brzy potom, se *Božena* s malým *Jirkou* také vrátila do Zbýšova a zůstali jsme zde až do Vánoc všichni společně. Teprve po Vánocích 1952, v lednu 1953, odjela *Božena* s *Jirkou* do Prahy ještě do starého bytu v Heřmanově ulici a asi v únoru se stěhovali do nového bytu

v Praze 2-Nové Město, Dittrichově 13. Já jsem zůstal u prarodičů *Ryšánových* ve Zbýšově. Po návratu do Prahy *Božena* zůstávala s malým *Jirkou* v domácnosti a rozšiřovala si při tom vzdělání. Celé roky 1953–54 při péči o *Jirku* dálkově studovala *Střední pedagogickou školu* v Praze a v červnu 1955 skládala doplňovací maturitu. Získala tak vzdělání *učitelky základního stupně národní školy*.

Koncem roku 1953 jsme my, oba synové *Ivan* a *Jiří*, onemocněli černým kašlem (odborně: dávivý kašel, *pertussis*)⁴. Léčení spočívalo v podávání léků a v následném léčebném pobytu v lázních Kynžvart. Po zimě a předjaří, kdy jsme polykali nechutné hořké léky, jsme tam spolu odjížděli vlakem s dalšími podobně postiženými pražskými dětmi sami. Po dvou měsících při návratu z lázní Kynžvart koncem jara 1954 všichni obdivovali *Jirku*, jak tam přibral a vypadal dobře, já jsem vypadal spíše pohuble a sklesle. Po prázdninách 1954 mě rodiče opět vzali do Prahy, abych si znovu zvykal na život v rodině a na dětský kolektiv. V mateřské škole jsem však chřádl snad ještě více, než dva roky před tím. Rodiče se nade mnou ustrnuli a děda si mě opět asi po měsíci odvezl na poslední rok pobytu do Zbýšova. Po prázdninách 1955 jsem definitivně opustil Zbýšov a stal jsem se pražským školákem – šel jsem do první třídy.

Matka *Božena* zůstávala v době našich školních začátků v domácnosti. Kromě péče o nás ten čas využila k dálkovému studiu *defektologie* na *Lékařské fakultě UK*. Specializovala se na obor výuky řeči u dětí se zbytky sluchu. Zmíněný obor studovala od září 1956 do května 1958 a završila ho státní zkouškou a promocí 26.5.1958 v *Karolíně*. Jako angažovaná komunistka přednášela na té promoci, již jsme se spolu s tátou a „tetou“ *Makovičkovou* zúčastnili, slavnostní projev a akademický slib za všechny v tu chvíli promované studenty. Po prázdninách k 1. prosinci 1958 nastoupila na zkrácený šestihodinový úvazek na místo tajemnice *Odborového svazu pracovníků v kultuře ROH* na Praze 2. Měla kancelář v prvním patře moderní budovy hned vedle krásně malované školy ve *Vodičkově* ulici. Přestože chodila do práce, připravovala pro nás děti stále každý den teplý oběd a teplou večeři, k níž se kolem 17. hodiny vracel z práce také táta *Zdeněk*. Ten se stal od ledna 1956 ředitelem *Výzkumného ústavu národohospodářského plánování (VÚNP)*. Jako tajemnice odborového svazu se *Božena* za čas seznámila s mnoha umělci různých oborů, především herci a hudebníky. Mezi jinými tam v předjaří 1960 poznala také pana *Josefa Dědiče*, houslistu *Filmového symfonického orchestru (FYSIO)*, který mě potom v dalších třech letech vyučoval hře na housle. S některými odborovými funkcionáři mezi herci si udržela přátelství i do dalších let.

Od 1.5.1960 *Božena* změnila zaměstnání a přešla na místo tajemnice *ZV ROH University Karlovy* a od 1.9.1960 na místo *externí odborné asistentky* v *Ústavu pro dálkové studium učitelů* při *Pedagogické fakultě UK*. Připravovala tam metodiky vzdělávání učitelů. Ústav sídlil v Praze 1-Staré Město, Celetné

⁴ Dnes se proti černému kašli všechny děti již v kojeneckém věku očkují.

ulici 13, asi uprostřed mezi Staroměstským náměstím a Prašnou bránou. Často jsme tam jako kluci matku navštěvovali. Někdy po začátku tohoto zaměstnání došlo v rodině k neblahým událostem, kterým jsme jako malí kluci tehdy vůbec nerozuměli. *Božena* se od *Zdeňka* jednoho krásného jarního dne 1961 dověděla, že se mu v pondělí 17.4.1961 narodila nemanželská dcera *Zora*. Nešťastná *Božena* na dlouhodobou nevěru *Zdeňka* (trvala jistě již od poloviny roku 1960) a na narození nevlastní dcery *Zory*, reagovala vleklým zoufalstvím a nervovým zhroucením. Stručně shrnuto, z usměvavé a laskavé maminky se náhle stala zuřivá fúrie. *Zdeňka* tehdy donutila, že o domácí práce se musí od té doby s *Boženou* spravedlivě dělit (do té doby všechno dělala více méně *Božena* sama) a že se musí rodině věnovat daleko více než před tím. Nepochybně také na *Zdeňkovi* žádala, aby okamžitě zcela ukončil milostný vztah s matkou malého *Zorky*...

Když *Božena* nabyla zkušeností v *Ústavu pro dálkové studium učitelů*, přešla od října 1964 na místo *odborné asistentky* v *Akademii múzických umění (AMU)*. Začala tam vyučovat a zkoušet na katedře *marxismu-leninismu obory politickou ekonomii a vědecký komunismus*. Působila především na *divadelní akademii (DAMU)*, méně na *výtvarné akademii (AVU)*, *hudební akademii (HAMU)* a *filmové akademii (FAMU)*. Toto zaměstnání se *Boženě* velmi líbilo, bylo to přes výše zmíněné problémy rodinné a s dospíváním bratra *Jirky* asi nejlepší pracovní údobí, které prožila. Často jsem ji na její katedře v hlavní budově AMU nejen navštěvoval, ale dělal jsem jí velmi často i poslíčka, když potřebovala něco rychle na katedru donést nebo naopak přinést domů. Výuku měla rozvrženou jen do několika dnů v týdnu, takže měla poměrně hodně volna na přípravu i na péči o nás a na domácí práce. Tato krásná pracovní idyla však neměla dlouhého trvání. Jak jsem i v popisu života *Zdeňka* konstatoval, následky roku 1968 tvrdě zasáhly do naší rodiny. *Božena* jako skutečně přesvědčená a angažovaná komunistka přivítala demokratizační změny, které přineslo politické jaro 1968 a těžce nesla okupaci republiky 21.8.1968 vojsky *Varšavské smlouvy*. Měla přímo panickou hrůzu z možného vyšetřování rodiny ze strany Státní bezpečnosti (StB) nebo ruské KGB. Hned po vpádu sovětské armády a dalších vojsk na naše území vyhledala a spálila všechny materiály, které se vztahovaly k politickému vývoji po lednu 1968. Vzpomínám si, jak mě již na jaře 1968 a potom ještě několikrát přesvědčovala, abych vstoupil do KSČ, že strana potřebuje mladé inteligentní lidi. Naštěstí tehdy moje široké zájmy o přírodu, terarijní zvířata, klasickou a rockovou hudbu, amatérské filmování a zejména láska k *Libuše*, zcela odsunuly politické dění v mé mysli do ústraní, v politice jsem svoji budoucnost vůbec neviděl.

Jak to vypadalo na katedře *marxismu leninismu Vysoké školy zemědělské (VŠZ)* po jaru 1968 jsem zmínil v popisu svého vysokoškolského studia. Na obdobné katedře na AMU to bylo o něco lepší, ale stejně se po prázdninách 1968 s výukou politické ekonomie a vědeckého komunismu nezačalo.

Normalizační ministr školství, který nastoupil s novou vládou 29.9.1969, rozhodl k 1.10.1969 o zrušení kateder *marxismu-leninismu* na všech vysokých školách v Československu. Předpokládalo se, že nové katedry vzniknou až po proběhlých prověrkách v KSČ, tedy někdy koncem roku 1970. *Božena* po zrušení katedry *marxismu-leninismu* na AMU zůstala odbornou asistentkou bez katedry. Nečekala na další vývoj a po měsíci, k 31.10.1969 z AMU odešla. Hned 1.11.1969 nastoupila do *Městské knihovny* v Praze, na adrese Praha 1-Staré Město, Mariánské nám. 1. Dostala se tam do oddělení sociologických výzkumů. Po nějaké době se zapracovala a shledala, že je to docela zajímavá práce. Vyhodnocovala demografické složení čtenářů, čtenářské zájmy a další sociologická šetření, objednaná vedením knihovny. Vzpomínám si, jak i domů přinášela a doma skladovala velké množství kartotéčních lístků, vyhodnocovala je a vymýšlela metodiky dalších sociologických výzkumů. Bohužel koncem roku 1970 byla u prověrkové komise KSČ v *Městské knihovně* ze strany vyškrtuta, což znamenalo, že může ještě nějaký čas zůstat na svém místě, ale musí si hledat nové zaměstnání nižší úrovně. *Božena* v tomto nepříjemném stavu vydržela pracovat v *Městské knihovně* ještě dalších 6 let, byla tam v jakémisi politickém závětrí. Vedení knihovny jí však nakonec dosti nečekaně požádalo, aby k 31.12.1975 opustila tuto instituci.

Božena proto jako vyučená knihovnice s praxí v *Městské knihovně* našla od 1.1.1976 vcelku slušné zaměstnání jako archivářka velké stavební firmy *Konstruktiva* n.p. Praha. Archiv byl v suterénu generálního ředitelství firmy v Praze 1-Nové Město, Spálená 21. Začínala první dva roky s dosavadní archivářkou, starou paní, která potom za nějaký čas odešla do důchodu. V prvním období, než ta paní odešla do důchodu, sídlila *Božena* v druhém suterénu v jedné širší uličce mezi vysokými regály s archiváliemi. Hodně ji tam tehdy ta starší šéfová zaměstnávala skartací po určených letech vyřazených archiválií, především starých projektů. Papír vyjímala z desek, skládala ho do balíků k odvozu do sběru a většinou tuhé laminované desky s vázacími šňůrkami odkládala stranou. Pokud byly projekty jen v nelaminovaných deskách, vytahovala vázací šňůrky a dávala je do pytle a celé projekty i s deskami šly do sběru. Mnoho pěkných desek se šňůrkami i samotné šňůrky, které se hodily především na zahrádce, přinesla domů a nějaké darovala i nám, do Zbýšova. Do desek jsem si svazoval ročníky časopisů a šňůrkami jsme léta přivazovali rajčata. Nepříjemnou stránkou práce v tom druhém suterénu byla zima, zvláště v zimě, a stálé šero vyvolané těmi vysokými regály s archiváliemi. Svítila si tam stolní lampou. Lokální elektrické vytápění, které tam měli, bylo nedostatečné. Proto si *Božena* koupila elektricky vyhřívanou botu (veliká bota, do níž se strčily obě nohy), kterou tam potom používala. Po odchodu té nadřízené starší archivářky do důchodu (1978) se *Božena* ve svých 58 letech přestěhovala na její místo do prvního suterénu přímo proti vchodu do archivu. Její psací stůl stál ve volném prostoru před čely regálů, bylo tam daleko více místa, světla a tepleji, celkově to bylo o třídu příjemnější prostředí než mezi těmi regály dole. Jen

nějakou dobu při zařazování archiválií nebo skartaci vždy pracovala v tom druhém suterénu a jinak trávila čas v tom prvním suterénu.

Ve stejné době se *Božena se Zdeňkem* stěhovali z bytu v Dittrichově ulici do nového bytu v Košířích. Stalo se to záhy po sňatku syna *Jiřího s Olgou Weisovou (Dr. Olgou Vergnerovou)* a narození vnuka *Roberta* (1974), kdy *Olga* začala na rodiče *Boženu a Zdeňka* otevřeně útočit, aby se ze společného bytu vystěhovali. Znepříjemňovala jim život doma a nakonec prohlásila, že neuvidí vnuka *Roberta*, dokud se z bytu nevystěhují. *Božena* se z nastalé situace podruhé v životě psychicky zhroutila, na nohy ji postavily až jakési psychiatrické *Vítkovy* prášky. Velmi to mrzelo i *Zdeňka*. Tehdy jsme již s *Libuškou* bydleli ve Zbýšově a sledovali jsme tyto neblahé události jen zdálky. Ve středu 13.10.1976 se *Božena se Zdeňkem* stěhovali na adresu *Nad Zámečkem 59, Praha 5 - Košíře*. Byl to suterénní byt s okny těsně nad zemí, orientovanými na sever a východ. Byl situovaný ve velké bytové vile a obklopen poměrně rozlehlou zahradou. Ulice *Nad Zámečkem* šla po vrstevnici od východu na západ v horní polovině poměrně strmého severního svahu hřebene, táhnoucího se od západního *Smíchova* přes *Košíře* až do *Motola*. Navazující ulice, směřující na vrchol hřebene, měla příznačný název *U lesíka* a navazoval na ni skutečně na pražské poměry poměrně rozsáhlý listnatý les, kde dokonce rostly v příznivých letech dokonce houby. Z hlediska přírodního prostředí to bylo moc pěkné místo. Od tramvaje v údolí mířící plzeňskou přes *Košíře* do *Motola* se tam chodilo po strmých schodištích. Ze smíchovského autobusového nádraží tam jezdil městský autobus. Dvě místnosti, z nichž ve větší první byl kuchyňský kout a v druhé naopak koupelnový kout s umyvadlem a vanou, zaplnily hlavně knihovny, které tu velkou první místnost rozčlenily právě na kuchyňku s jídelním koutem a oddělený *Zdeňkův* pokoj s klavírem, rádiem, gramofonem a notami. Zde se scházela zmíněná trojice hudebníků – housle, viola a klavír – k pravidelným hudebním čtvrtkům, kdy tam vášnivě muzicírovali nebo poslouchali hudbu. *Božena* spala v tom východním pokoji s koupelnovým koutem.

Po odstěhování žili *Božena a Zdeňk* vlastním životem, oproštěným od péče o nás, syny. Častějším hostem u nich býval malý *Robert*, když dosáhl 4–5 let. V té době již byly vztahy s naší rodinou, *Ivana s Libuškou a Ivankou*, tak nešťastně narušené, že jsme se tam byli společně podívat za těch skoro 15 let života jen několikrát. Jen já jsem tam jezdil několikrát ročně. Víkendy v plném létě a dovolenou trávila *Božena se Zdeňkem* převážně ve Zbýšově, často si tam potom na delší dobu brali malého *Roberta*. Jarní a podzimní víkendy dělili na výlety po Česku a na pobyty ve Zbýšově. Jezdili vlakem a vždy si připravili pěší túru v délce 5 – 20 km. *Božena* byla odjakživa dobrá chodkyně a ve věku 56 – 66 let nachodila se *Zdeňkem* ročně stovky kilometrů. Po věku 65 let ji však čím dál tím víc omezovala v pohybu artróza v kolenou.

Vášní *Boženy* bylo odjakživa pěstování květin. Již jako malá si kreslila plánky osázení půlkruhu před domem ve Zbýšově a v letech 1973–76 ve Zbýšově

vysázela na trávník před domem šafrány (*Crocus*) a několik trsů prvosenek (*Primula*). Po přestěhování *Na Zámeček*, jak novému bytu říkali, a zhoršení vztahů s naší rodinou, většinu těch rostlin ve Zbýšově, s výjimkou šafránů, vyryla a převezla do Prahy. Na pozemku velikosti asi 1,5 aru, který k bytu dostali, vysázela množství především botanických druhů kvetoucích rostlin. *Zdeněk* tam pěstoval na záhonku jahody, salát, rajčata a jinou zeleninu.

Po rozvodu bratra *Jirky* s *Olgou* (1985) se *Božena* stala náhradní matkou malého *Roberta*. Vlastní *Robertova* matka, *RNDr. Olga Vergnerová-Weisová*, se po rozvodu odstěhovala na Plzeňsko a o další vývoj *Roberta* nejevila nijak zvláštní zájem. *Robert* znalostmi a prospěchově pokulhával ve škole a neměl žádné zájmy, které by ho mohly nasměrovat k dalšímu studiu. *Robertův* otec *Jirka*, tehdy ještě v depresi po rozvodu a značně holdující alkoholu a sezení v hospodě, nechal matce *Boženě* ve výchově *Roberta* zcela volnou ruku. Studium na střední škole *Robert* odmítl, proto mu našla učební obor *protetika* s maturitou. *Robert* končil základní školu v červnu 1989 a od září začal chodit do učňovské školy. Více již pro *Roberta* stihnout nestačila.

Změnu režimu v listopadu 1989 nesla *Božena* zvláště těžce. Pád socialismu a komunistických idejí pociťovala jako osobní prohru. Přes vyškrtnutí z KSČ (1970) zůstávala napořád přesvědčenou komunistkou. Ač již v důchodovém věku, stále pracovala v archivu *Konstruktivy*. Do starobního důchodu mohla jako matka dvou synů odejít již v listopadu 1975 ve svých 57 letech, ale pracovala dál a do důchodu odešla až v listopadu 1985 ve svých 65 letech. V *Konstruktivě* jí změnili smlouvu na práci důchodce a zůstávala tam dál. Plat se jí snížil jen nepatrně. *Božena* onemocněla v únoru 1990 jako každoročně nachlazením, které přešlo v zánět nosohltanu, který se jí šířil do nosních a čelních dutin. *Božena* trpěla záněty dutin již před tím, mnohokrát v minulosti. Nemoc po klasickém léčení nepolevovala, tak *Boženu* poslali na nosní a krční vyšetření a tam zjistili zhoubné bujení v nosních dutinách. Doporučili jí operativní odstranění nádorů. Ta náročná operace proběhla v červenci a prováděla se při narkóze ústy, po obou stranách měkkého patra. Přinesla jí částečnou úlevu jen v měsíci srpnu 1990. Bohužel zhoubné bujení zachvátilo celý organismus. Počátkem září nastoupila do motolské nemocnice a zde ve středu 26. září 1989 kolem 17.40 hodin zemřela. Pohřbu *Boženy* v pondělí 1.10.1990 v motolském krematoriu se zúčastnilo asi 30 až 40 lidí, mezi nimi přítelkyně *Boženy*, zástupci *Konstruktivy*, všichni příbuzní, nejspíše také *Zora* s maminkou a jiní. Pohřeb vypravoval pozůstalý táta *Zdeněk*. Byl jsem tam s *Libuškou* a její maminkou *Aničkou*, bez dcery *Ivanky*. Mnoho lidí nám podalo ruce, mezi nimi několik zcela neznámých, i po obřadu. Pohřeb byl smutný, ale přeci jen lidsky hřejivý.

Božena byla od výše zmíněné rodinné události roku 1961, tedy věku 41 let, psychicky a nervově labilní, od té doby až do smrti užívala různé psychiatrické prášky. Jinak bývala fyzicky zcela zdravá a zdatná. Až po dosažení asi 65 let a tehdy asi téměř 10 letech pěších turistických túr se *Zdeňkem* se u ní začala

projevovat *artróza* v kolenou. V době našich dětských let bývala matka *Božena* poměrně štíhlá, když jsme dospěli a rodiče se v r. 1976 osamostatnili, začala tloustnout až do stavu mírné až střední obezity. Od mládí trpěla záněty nosních a čelních dutin, každé podzimní či zimní nachlazení u ní již v mládí trvalo několik týdnů a následky zánětu nosních a čelních dutin přetrvávaly několik měsíců. Proto k psychiatrickým práškům často brala i prášky proti bolesti.

V jednání s námi dětmi byla *Božena* velmi laskavou a mírnou matkou. Měla velkou fantazii a vyprávěla nám pohádky, které si sama vymýšlela. Jinak nám samozřejmě četla i klasické pohádky, z nichž bych zmínil tituly *Medvídek Pú*, *Modrý kocourek Ming Čing*, *O letadélku káněti* a *Uprchlík na ptačím stromě*. Rodinnou vzácností je knížka pohádek *Rudyarda Kiplinga* v překladu velmi dobré, mimořádně nápadité překladatelky *Pavly Moudré* (1861–1940). Ta knížka z *Boženiny* pozůstalosti není datovaná, ale musela vyjít někdy ve 20. letech 20. století v Praze (Hejda & Tuček). Je v ní mnoho slovního půvabu zašlých dob, který krásně souzní s vtipným autorovým textem. Ty pohádky, zejména *Sloní mládě* a *Původ pasovcův* (= pásovcův), nám matka mnohokrát četla, hlavně při pobytech ve Zbýšově. Od mládí až do dospělého věku nám knížky kupovala, byl to nejobvyklejší dárek k našim svátkům, narozeninám a Vánocům. Sama byla vášnivou čtenářkou, nebyla kniha, kterou by neznala.

Ivan Vergner